

Технології оцінювання географічної компетентності учнів основної і старшої школи (результати анкетування вчителів)

Науменко С. О.

Інститут педагогіки НАПН України

У статті висвітлено кількісно-якісні результати констатувального експерименту з проблеми технологій оцінювання географічної компетентності учнів основної і старшої школи, зокрема, результати анкетування вчителів. У ході дослідження виявлено складові географічної компетентності учнів та технології їх оцінювання; з'ясовано в якому класі і коли саме протягом навчального року доцільно розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів; з'ясовано із скількох завдань має складатися тест для оцінювання географічної компетентності учнів, та його кількісно-якісний склад.

***Ключові слова:** географічна компетентність учнів, складові географічної компетентності учнів, технології оцінювання, тестові технології, тест, портфоліо.*

Постановка проблеми. Нині в Україні проблема підвищення якості освіти є однією з найбільш актуальніших. Її розв'язання пов'язане з модернізацією змісту освіти, оптимізацією способів і технологій організації освітнього процесу, переосмисленням мети і результатів освіти.

Мета і результати сучасної освіти пов'язуються з компетентнісним підходом, спрямованим на формування в учнів ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей; на здобуття в них знань, умінь, досвіду, виховання цінностей, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Компетентнісний підхід до формування змісту та організації навчального процесу покладено в основу створення Державного стандарту початкової загальної освіти, Державного стандарту повної загальної середньої освіти, навчальних програм, Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, що поступово набирають чинності з 01 вересня 2012 р. Проте на сучасному етапі питання впровадження технологій оцінювання рівнів компетентностей учнів розроблено недостатньо. З 2012 р. лабораторія оцінювання якості освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України досліджує проблему тестових технологій

оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи. Однією з підтем дослідження цієї проблеми є тестові технології оцінювання географічної компетентності учнів. Адже географічна компетентність – одна з освітніх предметних компетентностей, яка формується на уроках географії і являє собою використання географічної інформації та географічних знань, умінь і навичок у практичній діяльності і в повсякденному житті.

Вивчаючи географію, учень ознайомлюється з реальним життям в навколишньому середовищі, із життям суспільства в усіх його проявах і зв'язках. Географічні знання дають просторове уявлення про земну поверхню та можливість усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях у державі та світі. А тому проблема технологій оцінювання географічної компетентності учнів основної і старшої школи є досить актуальною.

Аналіз актуальних досліджень. Питання застосування компетентного підходу в освіті висвітлено в працях Н. Бібік, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, І. Підласого, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського, С. Шишова та ін. Проблему формування географічної компетентності в учнів основної і старшої школи досліджували В. Барабанов, О. Вакула, А. Воронцов, Л. Жалсабон [2], Л. Паламарчук [1], Л. Розанов, Л. Савченко, Г. Хасанова [5], Л. Хлань [6], П. Щербань [4] та ін.

Мета статті – подати узагальнені результати констатувального експерименту з проблеми технологій оцінювання географічної компетентності учнів основної і старшої школи, зокрема, результати анкетування вчителів щодо застосування тестових технологій.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження проблеми тестових технологій оцінювання географічної компетентності учнів основної і старшої школи проводився констатувальний експеримент. Його мета – виявити стан розв'язування підтеми дослідження, спираючись на педагогічний досвід. Завдання констатувального експерименту:

- уточнити складові географічної компетентності учнів основної та старшої школи;
- виявити технології оцінювання географічної компетентності учнів;
- з'ясувати, в якому класі і коли протягом навчального року доцільно розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів;
- виявити, із скількох завдань має складатися тест для оцінювання географічної компетентності учнів;
- з'ясувати, перевірка яких складових географічної компетентності учнів має входити до завдань тесту та їх відсоток.

Метод дослідження – анкетування вчителів.

В анкетуванні взяли участь учителі географії з вищою освітою. Їх стаж роботи – від 12 до 38 років (середній показник стажу – 23 роки).

Аналіз анкети для вчителів.

Анкета складалась із шести запитань. Її *перше запитання* стосувалося складових географічної компетентності учнів основної і старшої школи.

Відповіді вчителів на це запитання розподілилися таким чином:

96% учителів вважають, що до складових географічної компетентності учнів насамперед належить «уміння користуватися географічними картами»; 88% – до основних відносять «уміння орієнтуватися на місцевості» та «уміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності»; 80% – «наявність уявлення про просторово-часову єдність й взаємозв'язок природних та антропогенних процесів, що відбуваються в природі»; 76% – «уміння визначати поясний час та інші географічні одиниці», «уміння працювати з числовою інформацією» та «уміння застосовувати знання і навички під час суб'єкт-об'єктної діяльності, у тому числі з питань природокористування»; 72% – «уміння розв'язувати комплексні задачі»; 64% – «уміння самостійно оцінювати рівень безпеки в навколишньому середовищі»; 55% – «володіння навичками організації та проведення індивідуальної та колективної діяльності»; 44% – «толерантне ставлення до

культурних особливостей народів і регіонів»; 36% – «уміння проводити самопрезентацію та здатність до самовираження» (рис. 1).

Рис. 1. Відповіді вчителів на запитання про складові географічної компетентності учнів

Отже, на думку вчителів, уміння користуватися географічними картами, уміння орієнтуватися на місцевості і вміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності – головні складові географічної компетентності учнів.

Друге запитання анкети стосувалося виявлення технологій оцінювання географічної компетентності учнів.

Із запропонованих варіантів технологій 100% учителів віддали перевагу тестовим технологіям, за допомогою яких можна оцінювати географічну компетентність учнів; 17% учителів обрали також портфолію (рис. 2). По 4% учителів зазначили, що за допомогою таких технологій, як усне опитування, контрольна робота, підготовка презентацій, бесіди, практичне застосування знань також можна оцінити географічну компетентність учнів (рис. 2).

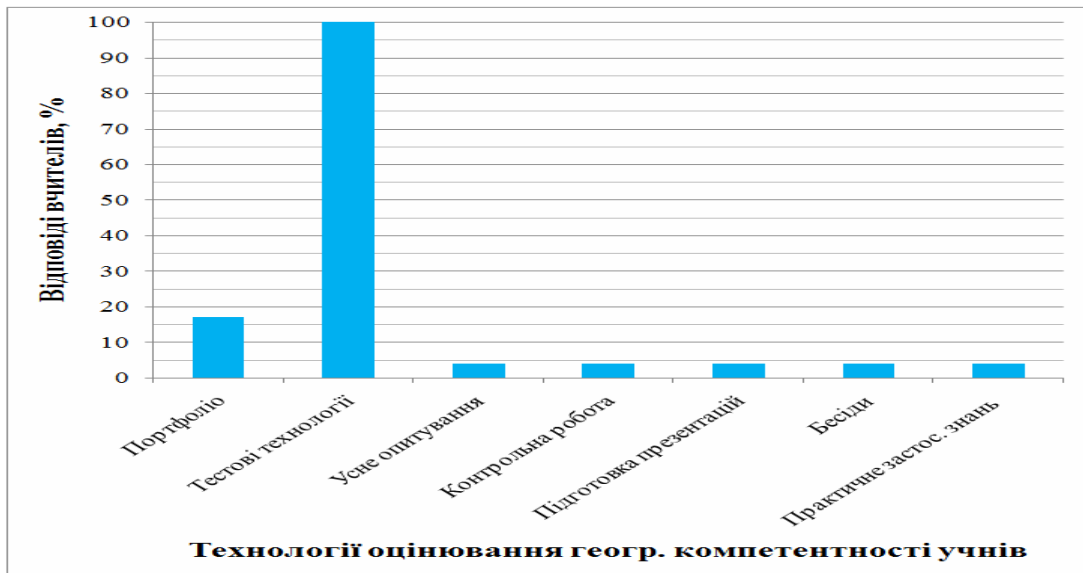

Рис. 2. Відповіді вчителів на запитання, що стосувалось технологій оцінювання географічної компетентності учнів

Така позиція вчителів є досить цікавою, адже за Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (2011) до системи оцінювання відноситься також рейтингова система, «яка сприяє формуванню ключових компетентностей» [3]. Метод оцінювання портфоліо може використовуватись для оцінювання індивідуальних досягнень учнів. Адже портфоліо – це «накопичувальна система оцінювання, що передбачає: формування в учнів уміння ставити цілі, планувати й організувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують індивідуальний розвиток учня; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки» [3].

Недостатня увага вчителів до застосування рейтингової системи і портфоліо, можливо, пов'язана з недостатнім використанням їх у навчальному процесі школи, а також із віком респондентів. Адже у нашому дослідженні взяли участь досвідчені вчителі, які досить обережно ставляться до новинок у методиці викладання.

За допомогою *третього запитання* анкети з'ясувалось з якого класу і коли саме протягом навчального року доцільно розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів.

На думку 88% учителів, розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів можна з 6 класу, по 4% учителів вважають, – що із 7, 8 та 9 класів (рис. 3).

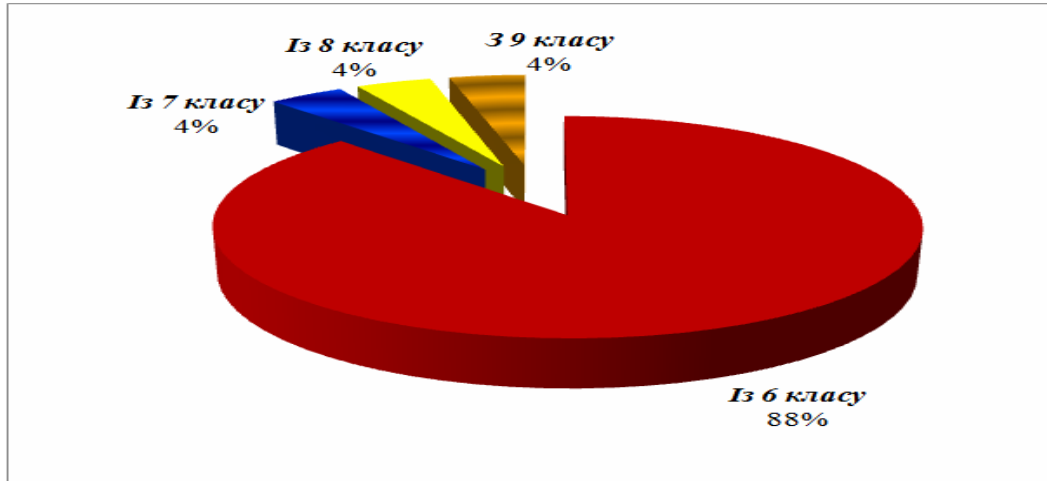

Рис. 3. Відповіді вчителів на запитання про те, з якого класу доцільно розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів

Щодо проміжку навчального року, то 48% учителів вважають, що географічну компетентність учнів потрібно оцінювати наприкінці навчального року; 32% учителів – у середині навчального року; 16% – протягом усього року; 4% – на початку навчального року (рис. 4).

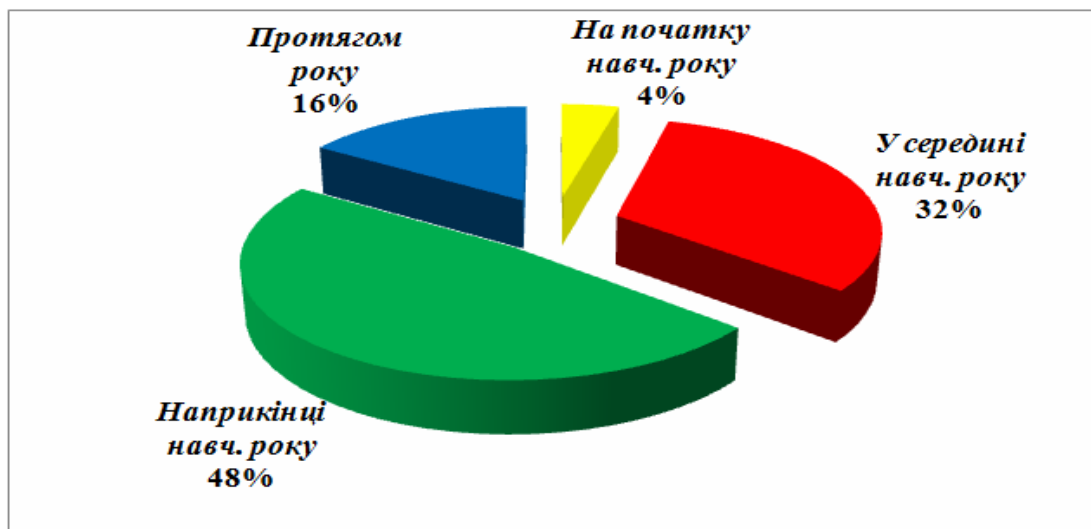

Рис. 4. Відповіді вчителів на запитання про те, коли саме в навчальному році можна розпочинати оцінювання географічної компетентності учнів

Отже, більшість учителів вважає, що оцінювання географічної компетентності учнів потрібно розпочинати із 6 класу із середини або наприкінці навчального року.

За допомогою *четвертого запитання* було виявлено, із скількох завдань має складатися тест, мета якого – оцінити географічну компетентність учнів.

На думку 25% учителів, тест має складатися з 12 завдань; 15% учителів – з 12-24 завдань; по 10% учителів – з 10 або з 10-12, або з 20-30 чи із 30 завдань; по 5% учителів – з 15-20 або 20-25, або 21 чи 56 завдань (рис. 5).

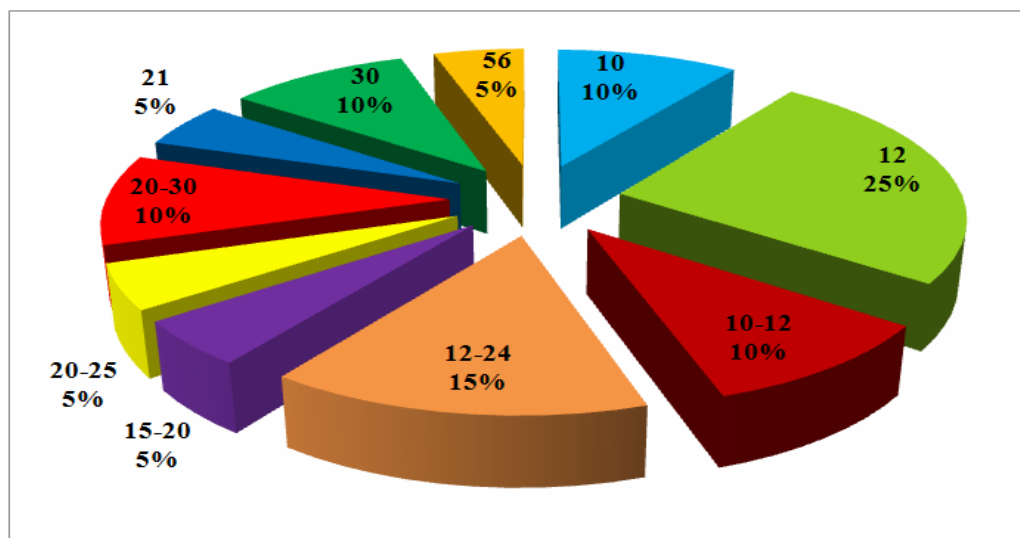

Рис. 5. Відповіді вчителів на запитання, що стосується кількості завдань у тесті

За допомогою *п'ятого і шостого запитань* з'ясувалось, які складові географічної компетентності учнів мають оцінюватися у тесті та який відсотковий склад тестових завдань для цього використовується.

Як виявилось, 96% учителів основною складовою географічної компетентності учнів, що має оцінюватися за допомогою тесту, вважають «уміння користуватися географічними картами»; 87% учителів – «уміння працювати з числовою інформацією»; 78% учителів – «уміння застосовувати знання і навички під час суб'єкт-об'єктної діяльності, у тому числі з питань природокористування», «уміння розв'язувати комплексні задачі» та «уміння орієнтуватися на місцевості»; 74% учителів – «наявність уявлення про просторово-часову єдність й взаємозв'язок природних та антропогенних процесів, що відбуваються в природі»;

70% учителів – «уміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в підготовці до майбутньої професійної діяльності»; 65% учителів – «уміння визначати поясний час та інші географічні одиниці»; 52% учителів – «уміння самостійно оцінювати рівень безпеки в навколишньому середовищі»; 43% учителів – «толерантне ставлення до культурних особливостей народів і регіонів»; 30% учителів – «володіння навичками організації та проведення індивідуальної та колективної діяльності»; 22% учителів – «уміння проводити самопрезентацію та здатність до самовираження» (рис. 6).

Рис. 6. Відповіді вчителів на запитання про те, які складові географічної компетентності учнів мають оцінюватись за допомогою тесту

Згідно із середніми значеннями відповідей вчителів, до тесту, що має оцінити географічну компетентність учнів, повинні входити такі завдання: по 14% – на «уміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності», «наявність уявлення про просторово-часову єдність й взаємозв'язок природних та антропогенних процесів, що відбуваються в природі», «уміння користуватися географічними картами»; по 13% – на «уміння застосовувати знання і навички під час суб'єкт-об'єктної діяльності, у тому числі з питань природокористування», «уміння розв'язувати комплексні задачі»; 7% – на «уміння працювати з числовою інформацією»; 6% – на «уміння орієнтуватися на місцевості»; по 5% – на «уміння самостійно

оцінювати рівень безпеки в навколишньому середовищі», «уміння визначати поясний час та інші географічні одиниці»; по 3% – на «володіння навичками організації та проведення індивідуальної та колективної діяльності», «уміння проводити самопрезентацію та здатність до самовираження», «толерантне ставлення до культурних особливостей народів і регіонів» (рис. 7).

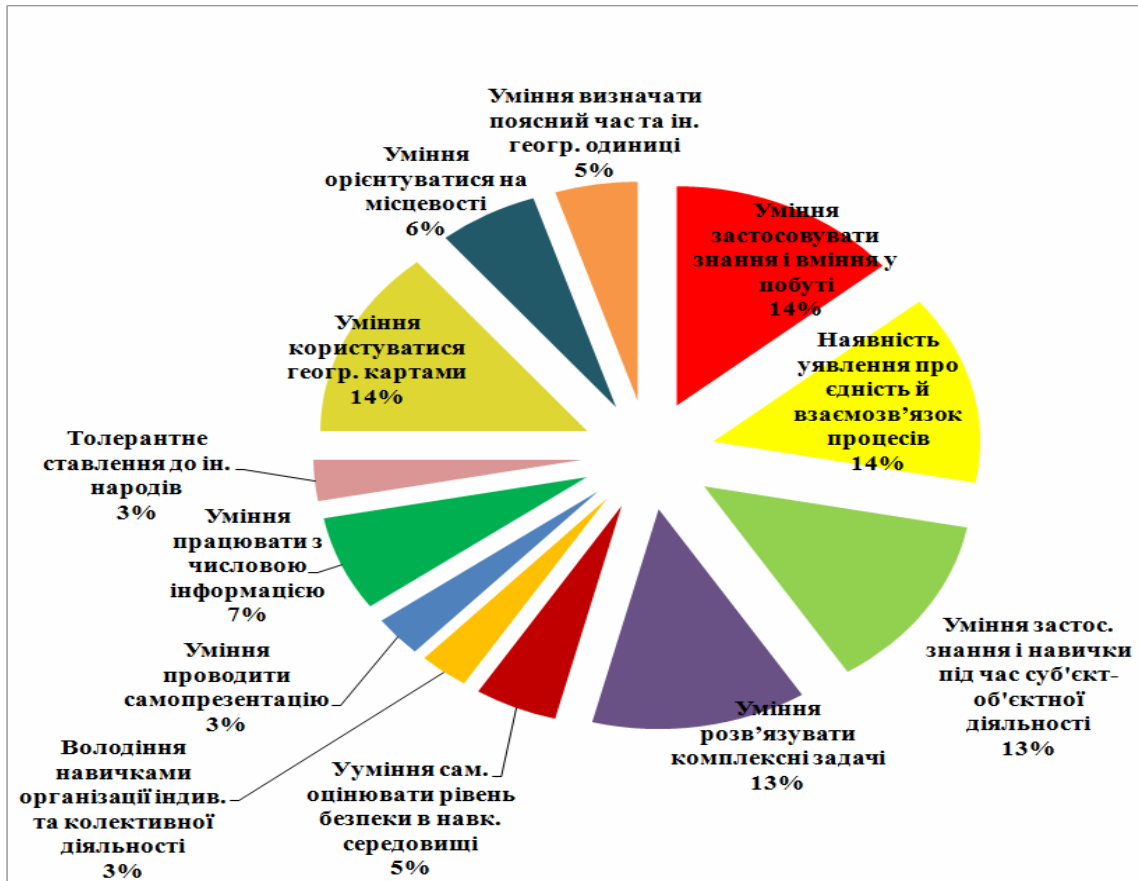

Рис. 7. Середні значення відповідей учителів на запитання про те, які складові географічної компетентності учнів мають оцінюватись за допомогою тесту

Отже, на основі кількісних і якісних результатів анкетування вчителів можна зробити певні **висновки**.

Основними складовими географічної компетентності учнів є такі уміння: уміння користуватися географічними картами, орієнтуватися на місцевості, застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності. Технологіями, за допомогою яких можна оцінити географічну компетентність учнів є тести, а також портфоліо.

Оцінювання географічної компетентності учнів треба розпочинати із 6 класу із середини або наприкінці навчального року.

Тест, що має оцінити географічну компетентність учнів, повинен складатися з 12 або 12-24 завдань. У завданнях мають оцінюватися такі складові географічної компетентності учнів: уміння користуватися географічними картами; уміння працювати з числовою інформацією; уміння орієнтуватися на місцевості; уміння застосовувати знання і навички під час суб'єкт-об'єктної діяльності, у тому числі з питань природокористування; уміння розв'язувати комплексні задачі; наявність уявлення про просторово-часову єдність й взаємозв'язок природних та антропогенних процесів, що відбуваються в природі; уміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності; уміння визначати поясний час та інші географічні одиниці. Відсоток цих завдань у тесті може варіюватися від 5% (уміння визначати поясний час та інші географічні одиниці) до 14% (уміння користуватися географічними картами; наявність уявлення про просторово-часову єдність й взаємозв'язок природних та антропогенних процесів, що відбуваються в природі; уміння застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гільберг Т. Г. Компетентнісний підхід у формуванні змісту шкільних курсів географії профільної школи [Електронний ресурс] / Гільберг Т. Г., Паламарчук Л. Б.; Хмельницький обл. ін.-т післядипломної пед. освіти, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Режим доступу: <http://uadocs.exdat.com/docs2/index-577803.html>.
2. Жалсабон Л. В. Компетентностный подход в обучении географии [Электронный ресурс] / Жалсабон Людмила Владимировна. – Режим доступу: <http://www.profistart.ru/ps/blog/260.html>.
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» від 13.04.2011 № 329) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/18438/.
4. Програма експериментально-дослідницької роботи з проблеми: «Моніторинг якості основних географічних компетентностей учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів Житомирської області» [Електронний ресурс] / розробив Щербань П. І., методист з географії центру метод. забезпечення

загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти Жит. обл. ін-ту післядипломної пед. освіти. – Режим доступу: http://www.zipro.net.ua/index.php?page_id=566.

5. Хасанова Г. Р. Компетентностный подход в обучении географии: теория и практика (тезисы). Разработка уроков по теме «Внутренние воды России» [Электронный ресурс] / Хасанова Гульсина Рахимьяновна, учитель географии. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/573032/>.

6. Хлань Л. М. Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2009-2010 навчальному році [Електронний ресурс] / Хлань Л. М., завідувача навчально-методичним кабінетом географії. – Режим доступу: http://koippo.kr.ua/arhiv/geografija/method_rec_geogr.doc.

РЕЗЮМЕ

С. А. Науменко. Технологии оценивания географической компетентности учащихся основной и старшей школы (результаты анкетирования учителей).

В статье рассматриваются количественно-качественные результаты констатирующего эксперимента по проблеме технологий оценивания географической компетентности учащихся основной и старшей школы, в частности, результаты анкетирования учителей. В ходе исследования установлены составные географической компетентности учащихся и технологии их оценивания; выяснено, в каком классе и когда на протяжении учебного года целесообразно начинать оценивание географической компетентности учащихся; выяснено возможное количество заданий в тесте и его количественно-качественный состав.

Ключевые слова: географическая компетентность учащихся, составляющие географической компетентности учащихся, технологии оценки, тестовые технологии, тест, портфолио.

SUMMARY

S. Naumenko. Technologies of assessment of geographical competence of pupils basic and high school (a teachers poll results).

The article provides quantitative and qualitative results of the ascertaining experiment on the problem of assessment technology as to geographical competence of basic and high school pupils, in particular, a poll of teachers' results.

Questionnaire for teachers contained six questions. Their content was aimed at identifying the components of geographical competence of pupils and high school principal and technologies for their assessment and to determine the class and period when the evaluating geographical competence of pupils should start and to identify the amount of tasks which should include the evaluation of geographic competence pupils test and its quantitative and qualitative composition.

The study found that the main components of geographical competence of pupils is their ability to use geographical maps, the ability to orientate, the ability to apply the various knowledge and skills in everyday life and for preparation for future careers. The technologies that assist to assess the geographic competence pupils are tests, and

portfolio. The evaluation of geographic competence pupils should start from the middle of 6th class or in the end of the school year. The test that will assess the geographic competence of pupils should consist of 12 or 12-24 tasks. The tasks should assess the following component of geographical competence of pupils that are the ability to use geographical maps, the ability to work with numerical information, the ability to orientate, the ability to apply knowledge and skills in the subject-object activities including environmental issues, the ability to solve complex problems, the knowledge of presence of the spatial-temporal unity and interrelation of natural and anthropogenic processes that occur in nature, the ability to apply various knowledge and skills in everyday life and for preparation for future careers, the ability to determine the lap time and other geographical units. The percentage of these tasks in the test can vary from 5% (ability to determine lap times and other geographical units) to 14% (the ability to use geographical maps, the knowledge of presence of the spatial-temporal unity and interrelation of natural and anthropogenic processes occurring in nature; ability to apply various knowledge and skills in everyday life and in preparation for future careers).

Key words: *geographical competence of pupils, the components of geographic competence of pupils, technology of assessment, test technologies, test portfolio.*

Науменко С. О. Технології оцінювання географічної компетентності учнів основної та старшої школи (результати анкетування вчителів) / С. О. Науменко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 5 (31). – С. 153–162.